

Л. С. СТРИГУЛЬ, канд. екон. наук., доцент НТУ «ХПІ», Харків

К. О. ПАНЧЕХА, магістрант НТУ «ХПІ», Харків

М. В. КИТАНЬ, магістрант НТУ «ХПІ», Харків

ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДІВ ЩОДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. В наш час існує велика кількість сучасних підприємств, які знаходяться в кризовому стані, що вимагає впровадження активних антикризових заходів. Основою стабільного положення підприємства і умовою його життєдіяльності в ринкових умовах виступає фінансова стійкість. Саме тому постає актуальність питань, що обумовлені недостатністю теоретичних та методичних розробок забезпечення фінансової стійкості підприємства, за допомогою яких можна визначити, які саме методи антикризового управління будуть потрібні конкретному підприємству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки та забезпечення фінансової стійкості підприємств досліджуються у працях таких вітчизняних вчених як І. О. Бланка, А. М. Поддєрьогіна, А. Е. Воронкової, І. В. Дем'яненко, В. М. Кочеткова, Л. О. Лігоненко, Т. Є. Унковської, Н. М. Ушакової та інших. Теоретико-методологічні питання фінансової стійкості широко розглядаються і в працях зарубіжних фахівців: В. Г. Артеменка, М. В. Белендира, І. Т. Балабанова, Л. Т. Гіляровської, О. В. Єфімової, Д. Ірвіна, Т. Р. Карлина, В. В. Ковальова, В. М. Родіонової, О. С. Стоянової, Ю. С. Цал-Цалко, К. Уолша, А. Д. Шеремета та інших. Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури викриває недостатність висвітлення особливостей оцінки механізму дослідження фінансової стійкості підприємств.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження сутності фінансової стійкості та визначення основних методик, за допомогою яких аналізується фінансова стійкість вітчизняних підприємств в сучасних умовах.

Постановка проблеми. В процесі функціонування кожне підприємство має зберегти стійкість свого становища й збалансувати внутрішні можливості з впливом зовнішнього середовища для досягнення стану нової якості щодо його подальшого розвитку. Головною складовою загальної стійкості підприємства, безумовно, є фінансова стійкість, яка характеризує усталеність різних сторін його діяльності. Аналіз фінансової стійкості підприємства дозволяє оцінити здатність підприємства адаптуватися до умов зовнішнього середовища та визначати ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Тому важливим є питання оцінки і прогнозування фінансової стійкості підприємства та удосконалення з цією метою існуючих підходів та методик.

Матеріали та результати досліджень. Основою стабільного положення підприємства і умовою його життєдіяльності в сучасних умовах виступає фінансова стійкість. Вона дозволяє визначати рівень фінансового ризику, який пов'язаний з формуванням структури джерел капіталу, а, відповідно, і з мірою стабільності фінансової бази розвитку підприємства на перспективу [1].

Фінансова стійкість є інтегральним, якісним й узагальнюючим показником, який відображає стан і результати діяльності підприємства. Для кожного конкретного підприємства необхідно сформулювати систему критеріїв, яким воно повинно відповідати, щоб бути фінансово стійким. Це дуже важливо саме у практичному плані, оскільки без цього і фінансовий аналіз, і фінансове планування, і, загалом, управління фінансами втрачають орієнтири та, як наслідок, зміст.

Рівень фінансової стійкості підприємства у різні періоди може бути різним. Наприклад, наявність у структурі його оборотних активів значного обсягу грошових коштів є найважливішим чинником короткострокової

фінансової стійкості підприємства, однак грошові активи, як відомо, є неприбутковими, а, отже, негативно вплинуть на загальну рентабельність активів та інвестиційну привабливість підприємства. Водночас, високий рівень прибутковості можна забезпечити, наприклад, за рахунок значного зростання дебіторської заборгованості, що знижує платоспроможність підприємства. Розмежування чинників, які впливають на короткострокову та довгострокову фінансову стійкість, дає змогу встановити пріоритети в управлінні фінансами підприємства залежно від конкретних обставин [2].

Фінансова стійкість суб'єкта господарювання є комплексним критерієм, який характеризує його фінансовий стан і формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Враховуючи думку численних авторів, а також матеріали нормативної та наукової літератури, можна назвати визначальні внутрішні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства:

- галузева належність суб'єкта господарювання;
- структура продукції (послуг), що випускається, її частка в загальному платоспроможному попиті;
- розмір сплаченого статутного капіталу;
- розмір і структура витрат, їх динаміка у порівнянні з прибутком;
- стан майна і фінансових ресурсів, включаючи запаси й резерви.

Суттєво впливають на підприємство взагалі, й фінансову стійкість зокрема, і зовнішні фактори:

- економічні умови господарювання;
- політична стабільність;
- техніка і технологія;
- платоспроможний попит споживачів;
- економічна і фінансово – кредитна законодавча база;
- соціальна і екологічна ситуація в суспільстві;
- податкова політика;
- рівень конкурентної боротьби;

- розвиток фінансового і страхового ринку [3].

Різноманітність факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства, зумовлюють наявність великої кількості підходів щодо аналізу фінансової стійкості. На основі дослідження та узагальнення різних методичних підходів щодо оцінювання фінансової стійкості підприємств нами виокремлено чотири з них, які ми визначили найфундаментальнішими:

1) визначення рівня забезпеченості запасів у складі оборотних активів підприємства джерелами їх формування. Цим узагальнюючим показником є надлишок або нестача джерел фінансування для формування запасів, який визначають як різницю між величиною джерел покриття та величиною запасів. Вартість запасів порівнюють послідовно з наявністю власного оборотного капіталу, до якого поетапно додають вартість довгострокових зобов'язань та короткострокових кредитів і позик. І відповідно до забезпеченості запасів, заданими варіантами фінансування, розрізняють чотири типи фінансової стійкості (абсолютна, нормальна, передкризова та кризова) [4]. Розглянемо детальніше типи фінансової стійкості:

Абсолютна фінансова стійкість, яка зустрічається достатньо рідко, є крайнім типом фінансової стійкості. Якщо запаси і витрати (ЗВ) менші від суми власного оборотного капіталу (Воб.к.) і кредитів банку під товарно-матеріальні цінності (КРт.м.ц.). При цьому коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат джерелами коштів (Кз.з.) більший від одиниці.

Нормальна фінансова стійкість гарантує платоспроможність підприємства. Якщо запаси і витрати дорівнюють сумі власного оборотного капіталу і кредитам банку під товарно-матеріальні. При цьому коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат джерелами коштів (Кз.з.) дорівнює одиниці.

Нестійкий (передкризовий) фінансовий стан, при якому порушується платоспроможність, яле є можливість відновлення рівноваги між платіжними засобами та платіжними зобов'язаннями за рахунок залучення тимчасово вільних джерел в оборот (Дв.т.) і збільшення власного оборотного капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат джерелами коштів (Кз.з.) дорівнює одиниці.

На думку економістів, фінансова стійкість вважається при цьому допустимою, якщо виконуються такі дві умови:

— розміри короткострокових кредитів і позикових коштів, які залучені в оборот для формування запасів і витрат, не перевищують вартості виробничих запасів і готової продукції (найбільш ліквідної частини матеріальних оборотних коштів);

— незавершене виробництво і витрати майбутніх періодів дорівнюють власному оборотному капіталу або менші за його величину.

Якщо одна умова не виконується, то маємо наявне погіршення фінансового стану.

Кризовий фінансовий стан, при якому підприємство перебуває на межі банкрутства, оскільки в даній ситуації запаси і витрати більші від суми власних оборотних коштів, кредитів банку під товарно-матеріальні цінності та залучених тимчасово вільних джерел засобів. Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат джерелами коштів (Кз.з.) менше одиниці.

2) обчислення певної кількості коефіцієнтів і на основі дослідження їх динаміки та порівняння з нормативними значеннями вироблення певних висновків щодо фінансового стану підприємства [4]. Проте слід зауважити, що нині не існує уніфікованої системи показників оцінки фінансової стійкості підприємства. Тому в таблиці 1 нами представлені показники фінансової стійкості запропоновані різними авторами.

В умовах нестабільності економіки, необхідно також визначати ймовірність банкрутства. Підприємство може абсолютну фінансову стійкість до кризи, але не встояти під час кризових явищ, тому прогнозування банкрутства є необхідним заходом в процесі управління фінансовою стійкістю.

Таблиця 1 – Використання показників запропоновані науковцями для дослідження фінансової стійкості підприємства

Показники	Литвин Б.М., Стельмах М.В.	Буряк Л.Д.	Цал-Цалко Ю.С	Шелудько М.В	Ковалев В.В	Кірейцев Г.Г
коефіцієнт автономії	+	+	+	+	+	+
коефіцієнт фінансової залежності		-	+	+	+	+
коефіцієнт концентрації залученого капіталу	-	+	-	-	-	+
коефіцієнт заборгованості	-	+	-	+	-	-
коефіцієнт фінансового левериджу	-	+	+	+	-	-
коефіцієнт маневреності власних коштів	-	+	-	-	-	+
коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	-	-	+	-	-	-
коефіцієнт фінансової стійкості	-					
коефіцієнт фінансового ризику	+	-	-	-	-	-
коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	+	-	-	-	-	-

Модель інтегрального показника рівня загрози банкрутства, яка була запропонована в 1968 році Едвардом Альтманом, являє собою функцію від деяких показників, що характеризують економічний потенціал підприємства і результати його роботи за звітний період.

$$Z = 1,2 K_1 + 1,4 K_2 + 3,3 K_3 + 0,6 K_4 + 0,99 K_5 \quad (1)$$

де K_1 – частка власних оборотних коштів в активах підприємства;

K_2 – нерозподілений прибуток у загальному обсязі активів;

K_3 – частка прибутку (до сплати %, податків) у загальному обсязі активів;

K4 – вартість акціонерного капіталу у загальному обсязі зобов'язань;

K5 – виручка від реалізації в загальному обсязі активів.

Значенням Z відповідають рівні вірогідності банкрутства: $Z < 1,8$ – ймовірність банкрутства дуже висока, $1,8 < Z < 2,7$ – висока ймовірність банкрутства, $2,7 < Z < 3,0$ – низька ймовірність банкрутства, $Z > 3,0$ – дуже низька ймовірність банкрутства [3].

3) застосування одного інтегрованого показника, який складається з декількох найбільш вагомих коефіцієнтів, визначення певних меж його значення для ідентифікації фінансової стійкості та фінансового стану підприємства (найчастіше застосовується для оцінки вірогідності банкрутства досліджуваного підприємства за умови передкризового або кризового стану фінансової стійкості; вироблення таких показників є результатом досліджень можливості здійснення комплексної оцінки фінансової стійкості за допомогою багатофакторного дискримінантного аналізу) [4].

Алгоритм визначення інтегрального показника оцінки фінансової стійкості, на нашу думку, складається з наступних етапів:

- формування вихідної системи показників;
- визначення групи коефіцієнтів за кожним з вибраних напрямів;
- визначення критичного значення для кожного з коефіцієнтів;
- визначення вагомості окремих коефіцієнтів методом експертних оцінок;
- формування за кожним з напрямів узагальнюючого показника з урахуванням відібраних на попередньому етапі окремих коефіцієнтів та їх вагомості;
- формування інтегрального показника фінансової стійкості з урахуванням всіх вибраних напрямків;
- розрахунок нормативного значення інтегрального показника;
- порівняння фактичного та нормативного інтегрального показника фінансової стійкості підприємства;

- формування висновків на основі проведеного аналізу та розробка шляхів покращення показників фінансової стійкості.

4) система рейтингових оцінок підприємств, яка застосовується за умов визначення рівня фінансової стійкості певної кількості підприємств. Ця система дозволяє визначити ефективність діяльності підприємств однієї галузі порівняно з нормативом і стосовно один до одного, тобто вона дозволяє визначити не тільки рівень фінансової стійкості окремого підприємства, але й порівняти його зі значеннями інших підприємств і ранжувати їх. Ця система є ефективною, адже дозволяє визначити місце підприємства серед інших підприємств певної галузі, виділити найкращі й стимулювати гірші до покращення своєї діяльності.

Рейтингова система оцінки дозволяє отримати інтегральну оцінку фінансового стану підприємств у балах, які присвоюються йому за кожним із вибраних показників.. За сумарною кількістю балів визначається місце підприємства в рейтингу.

Рейтингова система оцінки фінансової стійкості підприємств здійснюється на основі офіційної звітності, тому об'єктивність таких рейтингів значною мірою залежить від достовірності даних, за якими виконуються розрахунки, і системи використовуваних показників.

В цілому можна виділити такі основні етапи методики комплексної порівняльної рейтингової оцінки фінансової стійкості підприємств:

- 1) збір й аналітична обробка вихідної інформації за певний період;
- 2) обґрунтування системи показників, що використовуються для рейтингової оцінки фінансової стійкості;
- 3) розрахунок підсумкового показника рейтингової оцінки;
- 4) класифікація (ранжирування) підприємств щодо рейтингу [5].

Висновки. В ринковій економіці фінансова стійкість підприємства виступає головною умовою життєдіяльності і основою стабільного стану підприємства. Система показників оцінки фінансової стійкості підприємства складається за умовою опису основних критеріїв її формування:

платоспроможності, структури капіталу, стану основних і оборотних засобів, оборотності і рентабельності. Для інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства рекомендовано застосувати певний алгоритм.

На наш погляд, сучасні системи показників оцінки фінансової стійкості суб'єктів господарювання повинні в першу чергу бути зорієнтовані на більш широке урахування нематеріальних активів підприємства та використання розширеного, структурованого переліку показників для їх оцінки. Необхідність та значення оцінки фінансової стійкості зумовлені потребою систематичного аналізу та вдосконалення роботи за ринкових відносин, переходу до самоокупності, самофінансування, потребою в підвищенні ефективності використання фінансових ресурсів, а також пошуком резервів зміцнення фінансової стабільності підприємства.

Список літератури: 1. Хохлов М. П., Гутнюк К. Ю. Визначення методів діагностики фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/2012/5/12Khokh.pdf> 2. Приймак І. І. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khai.edu/csp/nauchportal/Arhiv/EUPMG/2012/EUPMG312/Primak.pdf> 3. Лисевич С. Г., Великанова В. К. Управління фінансовою стійкістю та фактори, що впливають на неї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/211.pdf> 4. Ткаченко І. П., Чувачалова І. А. Чувалов О. А. Оцінка фінансової стійкості підприємства та напрями її забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=988> 5. Єпіфанова І. Ю., Лисак К. С. Рейтингова оцінка фінансової стійкості підприємств сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epifanova.vk.vntu.edu.ua/file/d01fb688e30e6ddab49a94be0b830cb2.pdf>